

М.О. Стрельник, М.А. Хомчик

ПРО ТЕХНОЛОГІЮ ПРЯДІННЯ ЗА АНТИЧНОЇ ДОБИ В НАДЧОРНОМОР'І

Статтю присвячено характеристиці прядильних знарядь V—IV ст. до н. е., значну увагу приділено технології прядіння, міститься інформація про спробу реконструкції процесу виготовлення нитки за допомогою давніх веретен та пряслиць з колекції Національного музею історії України. Залучено також деякі етнографічні паралелі.

У житті людства значну роль відігравали домашні промисли і, зокрема, прядіння — процес одержання ниток з вовни або з рослинного волокна. З'явившись ще за доби неоліту, прядіння протягом тисячоліть було одним з основних занять жінки і, власне кажучи, включало в себе три процеси: витягування, скручування та намотування ниток. Жінки різних народів робили це по-різному. В одних регіонах пасмо волокна витягували лівою рукою, в інших — правою; одні майстрині дозволяли веретену вільно обертатися на натягнутій нитці, інші постійно тримали його в руці; в одних випадках пряслице було невід'ємним атрибутом прядіння, в інших обходилися і без нього.

Перші нитки, виготовлені людиною, були товстими і не дуже міцними — їх просто скручували руками (до речі, такий спосіб одержання ниток побутував у деяких регіонах України до кінця XIX ст., готові нитки називали «верч»; вони йшли на потреби власного господарства (Лебедева 1956, с. 461)). Згодом для намотування нитки стали використовувати палку, яка поступово перетворилася на веретено, технологія виготовлення та застосування якої майже не змінювалася (Горленко, Боряк 1993, с. 64). Корінь слова «веретено» сягає у глибину століть, а означати воно мало «те, що обертається». Прядильні знаряддя — пряслиця та веретена (останні, до речі, зустрічаються серед старожитностей I тисячоліття до н. е. дуже рідко) мають значну наукову цінність. У цілому прядильний промисел досліджений недостатньо, а погана збереженість ниток та тканин ще більше ускладнює його вивчення.

За античної доби жінки користувалися різними веретенами, які свідчили про статок їхніх господарств. Заможніші жінки мали металеві веретена або веретена з кістки. Згадаймо, що саме із золотим веретеном у руках зобразив Гомер в «Іліаді» Елену. Бідніші жінки користувалися дерев'яними веретенами. Цікаво, що веретена, які

побутували в античних містах Північного Причорномор'я та на території Скіфії, мало чим відрізнялися; подібним був, очевидно, і процес прядіння. Крім того, веретена грецького типу були досить поширеним явищем у могилах багатих скіф'янок. Національний музей історії України є власником цікавої колекції веретен V—IV ст. до н. е. (п'ять одиниць зберігання) та численних пряслиць. Античні веретена поділяються на п'ять типів (Гаврилюк 1989, с. 88). До перших трьох належать веретена з кістки. Перший тип представлений чудовими складнопрофільованими набірними виробами з п'яти-восьми деталей, насаджених на кістяний стрижень, який, у свою чергу, міг складатися з кількох частин. Саме до цього типу належить фрагмент веретена (IV ст. до н. е.) з поховання № 2 кургану № 11 біля с. Львове Херсонської обл. (розкопки В.А. Іллінської, 1973 р.) (НМІУ, інв. № Б 8230). Воно складалося з восьми частин, довжина сягала 11 см, воно являло собою нижню частину виробу, загальною довжиною приблизно 33—35 см (рис. 1, 3) (Фіалко 1987, с. 131, 132). До другого типу належать веретена з чотирьох-п'яти частин, насаджених на суцільний стрижень. Сюди слід віднести два стрижні із складнопрофільованим нижнім кінцем (IV ст. до н. е.) з поховання № 1 Мелітопольського кургану (розкопки О.І. Тереножкіна 1954 р. у Запорізькій обл.) (НМІУ, інв. № Б 54-89, Б 54-95) (рис. 1, 4; 1, 5). Довжини стрижнів відповідно 13,7 см та 20,6 см. До комплекту входили дві пронизки, прикрашені «плетінням», та кільце (рис. 1, 6) (Тереножкін 1955; пор.: Яковенко 1973, с. 42). Третій тип — звичайні кістяні веретена з пряслицем. Таким було веретено IV ст. до н. е. з Ольвії (рис. 1, 2) (НМІУ, інв. № Б5-2876, розкопки Л.М. Славина 1938 р.). Воно являє собою стрижень з уламаними кінцями та з розширенням у нижній частині. Довжина виробу 16,5 см (Мезенцева 2001, с. 85—87).

© М.О. СТРЕЛЬНИК, М.А. ХОМЧИК, 2005

Найцікавішими можна вважати поодинокі знахідки металевих веретен, які належать до четвертого типу. Донедавна археологи звертали увагу лише на веретена, виготовлені з дорогоцінних металів, які почасти були справжніми витворами мистецтва і мали належати жінкам царського дому. Ці знаряддя склалися зі стрижня з насадками, а в деяких випадках доповнювалися наверхником. Довжина їх становила 30—33,5 см. Такими були веретена з кургану Куль-Оба, що поблизу м. Керч (рис. 1, 8), з Олександропольського кургану (Дніпропетровська обл.) (рис. 1, 7), з Артюхівського кургану (Росія) та інших (Яковенко 1973, с. 39; Максимова 1979, с. 87). Численнішими були, імовірно, залізні та бронзові веретена, хоча відома лише одна знахідка бронзового веретена, що походило з грабінницьких розкопок Ольвії 1891 року. Його вигляд та подальша доля невідомі (Скржинская 2000, с. 134). Можливо також, що деякі стрижні від веретен могли бути неправильно інтерпретовані як «шпильки». Саме така бронзова «шпилька»

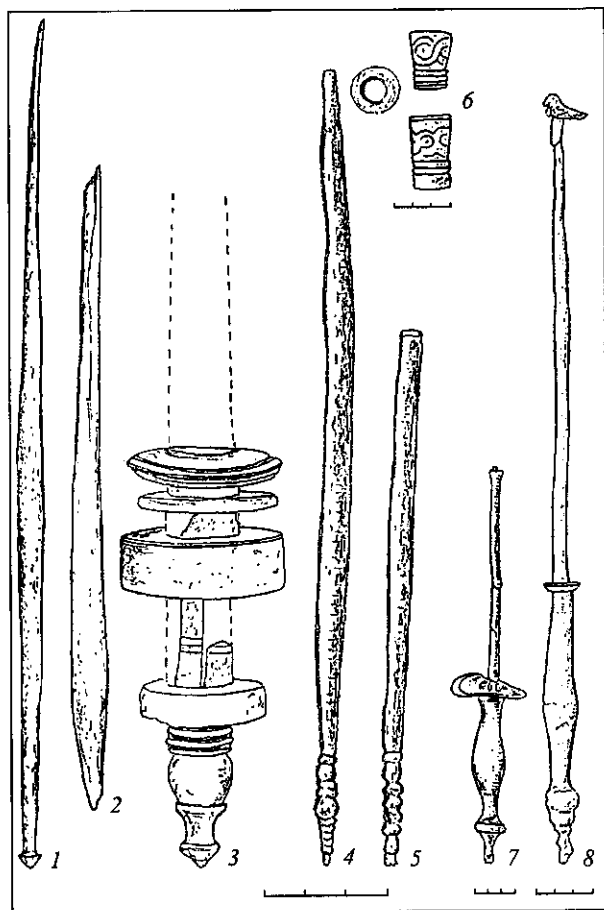

Рис. 1. Металеві та кістяні веретена грецького типу (V—IV ст. до н. е.): 1 — бронзове веретено, місце знахідки невідоме; 2 — веретено з кістки, Ольвія, с. Парутине Миколаївської обл.; 3 — кістяне веретено, к. № 11 с. Львове Херсонської обл.; 4, 5, 6 — кістяні веретена, Мелітопольський курган Запорізької обл.; 7 — срібне веретено, Олександропольський курган Дніпропетровської обл.; 8 — срібне веретено, курган Куль-Оба, Крим

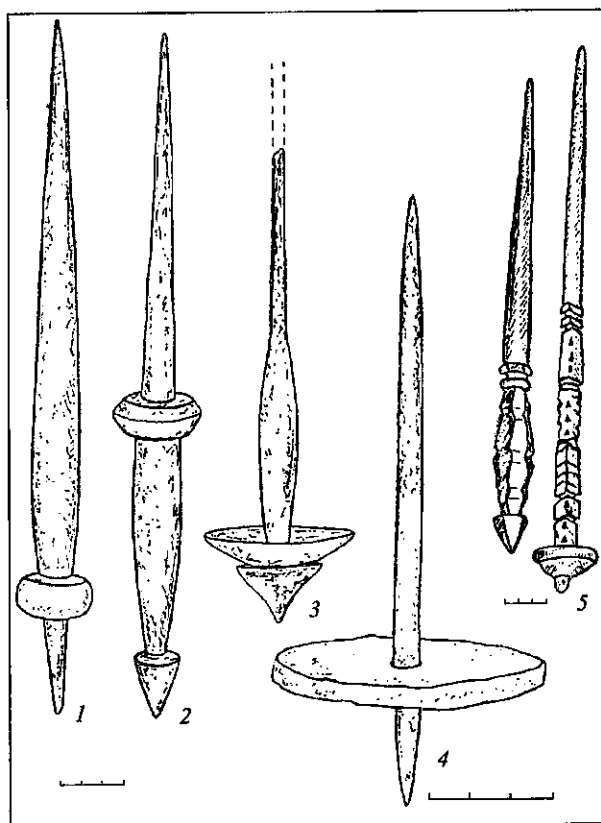

Рис. 2. Дерев'яні веретена та знаряддя для сукання ниток (V ст. до н. е. — поч. XX ст.): 1 — веретено, V—IV ст. до н. е. (реконструкція); 2 — веретено, Київщина, поч. XX ст.; 3 — веретено, с. Старосілля Черкаської обл., поч. XX ст.; 4 — скально (реконструкція); 5 — веретено, Гуцульщина, поч. XX ст.

надійшла до Національного музею історії України у 2001 р. з приватної колекції С.М. Платонова (НМІУ, інв. № 8635; місце знахідки невідомо). Незвичний предмет одразу ж привернув увагу. Він мав вигляд круглого у перетині стрижня, нерівномірно звуженого з обох кінців. Верхній кінець був загостреним та трохи відігнутим, нижній мав конічне закінчення — класичну «борідку», характерну для веретен. Довжина виробу становила 21,8 см, діаметр 1—6 мм (рис. 1, 1). Наш невідомий артефакт був атрибутований як бронзове веретено грецького типу (V—IV ст. до н. е.). За розміром та формою воно дуже нагадувало кістяні веретена-стрижні з Мелітопольського кургану та Ольвії.

До п'ятого типу належать найпростіші дерев'яні веретена, пряслиця від яких зустрічаються майже в усіх жіночих похованнях. Ці веретена виготовлялися з деревини дикої яблуні, осики або граба і мали вигляд конічного, стовщеного в нижній частині стрижня, на який одягалося пряслице (Гаврилюк 1987, с. 124) (рис. 2, 1). Деякі дослідники вважали, що корпус веретена мав циліндричну форму (Радзівська 1979, с. 22), хоча таке веретено було б дуже незручним у роботі. Крім того, конусоподібний отвір, який має більшість пряслиць, краще підходить до ко-

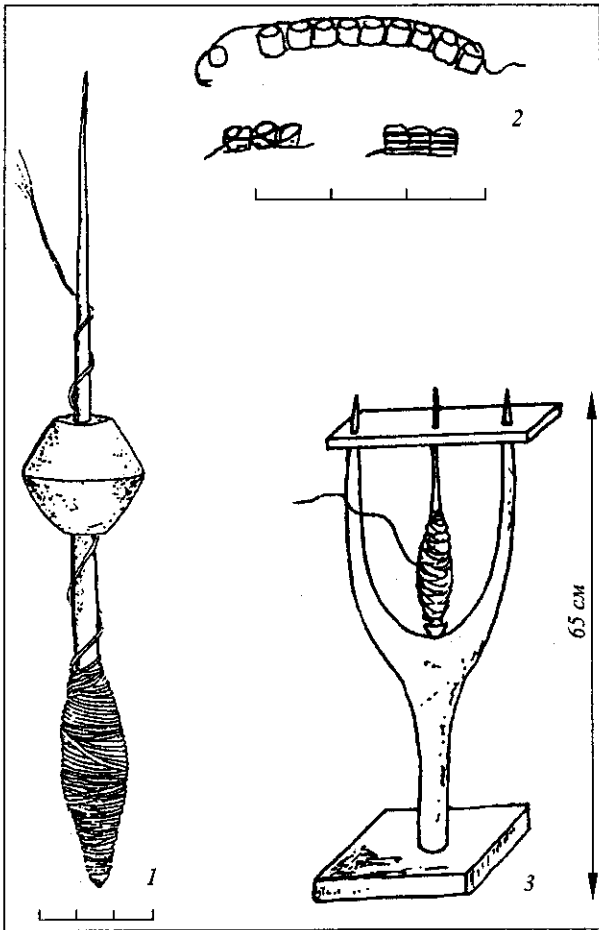

Рис. 3. Нитки, одержані на веретенах та знаряддя для перемотування ниток: 1 — бронзове веретено (V—IV ст. до н. е.) з напряденою ниткою (реконструкція); 2 — рештки шкіряної узди, прошитої вовняними нитками (VI—IV ст. до н. е.), к. № 73, лівий берег р. Ташлик Черкаської обл.; 3 — веретінник, Гуцульщина, кінець XIX ст.

нічного веретена. Довжина дерев'яних веретен становила 33—36 см. Проте інколи дерев'яні веретена були настільки майстерно зроблені, що мало чим поступалися дорогим кістяним або металевим виробам. Їх золотили, деталі виготовляли на токарному верстаті, поверхню вкривали різьбленням. Так, у жіночому похованні, розкопаному поблизу м. Керч, знайдено веретено IV ст. до н. е. з деревини пальмового дерева (Сокольский 1971, с. 219). Кістяні та дерев'яні веретена часто фарбували в зелений або червоний колір. Етнографічні джерела також підтверджують існування традиції різьблення та фарбування поверхні веретен. У західних областях України до початку XX ст. використовувались дерев'яні різьблені веретена (рис. 2, 5).

Умілих пряль шанували; у грецьких містах навіть влаштовували змагання, аби визначити кращу з них. Під час таких змагань могли використовувати дорогі кістяні або металеві веретена (Скржинская 2000, с. 134). Можливо, саме ці виробі слугували нагородою переможниці.

Веретена майже завжди використовувалися з пряслицями, які підбирали індивідуально, залежно від розміру і ваги веретена. Пряслиця допомагали ниткам скручуватися сильно і рівномірно. За античної доби жінки користувалися керамічними, залізними, свинцевими, бронзовими та кам'яними пряслицями, які фахівці поділяють на 12 типів. Найбільшого поширення набули біконічні глиняні пряслиця зі зрізаною основою. Ці знаряддя виготовляли з грубої глини з домішками слюди та жорстви. Випал пряслиць був високоякісним, рівномірним, із досить високою щільністю кераміки. У порівнянні з дерев'яними веретенами, пряслиця були досить дорогими виробами (Гаврилюк 1987, с. 124).

Грецькі та скіфські жінки прядли нитку, в основному, з вовни овець та кіз і, у незначній кількості, з вовни інших тварин. Певну частину одягу гречанки виготовляли з льону, а скіф'янки — з коноплі. Різні типи веретен використовувались для різного прядива. Кістяні та металеві веретена були призначені для роботи з високоякісною вовною, яку одержували від тварин різними способами: вичісували або збирали під час линяння, зрізали зі шкури забитої тварини, стригли. Найкращою була сировина від весняної стрижки овець. До початку XX ст. у народі говорили: «До Миколи (19 травня) не сій гречки, не стрижи овечки». Молодих тварин стригли в червні, і така вовна цінувалася дорожче. З тулуба вівці вовну знімали повністю (руно). Потім її мили, чесали, скубли. Заможні господарі запрошували сусідок чесати та скубити вовну, і тоді з роботою можна було впоратися за один-два дні (Василенко 1900, с. 16).

Значно більше турботи вимагали льон та конопля. Зібрані рослини намочували (від чотирьох до чотирнадцяти днів), потім тіпали, а інколи ще й м'яли ногами та чесали. З підготовленої сировини робили кудель (розправлене тонким шаром, згорнуте та зв'язане волокно), яку прикріплювали до прядки.

Грецькі пряді одержували нитку, витягуючи з куделі довге пасмо волокна лівою рукою, тоді як правиця скручувала його за допомогою швидко-го обертання веретена. Вирівнювали нитку зубами, відкушуючи зайве. Прядли стоячи або сидячи. Найвірогідніше, такий спосіб прядіння побутував і в Скіфії (Гаврилюк 1987, с. 116). Щоб відтворити технологію прядіння за античної доби, було проведено науковий експеримент з використанням унікального бронзового веретена з музейної колекції. З високоякісної овечої вовни зроблено кудель, до веретена підібране глиняне пряслице біконічної форми з колекції Національного музею історії України, хоча, можливо, на таких веретенах використовувались пряслиця й інших типів, зроблені з різних матеріалів, зокрема зі свинцю. У колекції музею зберігається свинцеве біконічне пряслице (IV ст. до н. е.) діаметром 1,6 см, висотою 1 см та діаметром отвору 0,9 см, що надійшло з приватної

колекції С.М. Платонова (НМІУ, інв. № тків. 11821/717; місце знахідки невідомо). На жаль, діаметр отвору пряслиця виявився більшим, ніж діаметр веретена, тому використати його в експерименті не було можливості. Складність підбору пряслиця полягала ще й у тому, що найбільший діаметр веретена припадав на середину виробу, а його нижній кінець закінчувався маленьким конусом значно меншого діаметру. Усі пряслиця умовно можна поділити на «низові» та «верхові». Зазвичай користувалися «низовими». «Верхові» використовувалися в тому випадку, коли нижній кінець веретена закінчувався «борідкою» — невеликим конусом.

Ми скористались «верховим» пряслицем, яке, опинившись майже на середині веретена, одночасно виконувало функції і маховика для рівномірнішого скручування нитки, і затискача, роль якого на срібних веретенах належала наверхшам (рис. 3, 1). Пряслице могло розташуватися і значно нижче, майже біля самої «борідки», залежно від форми веретена. Тоді б нитка намотувалася вище пряслиця, яке б діяло як звичайне «низове», а для фіксації нитки на верхньому кінці веретена зав'язувалась би петелька. Можна було прясти і без пряслиця, фіксуючи нитку петелькою, проте робота просувалася б дещо повільніше.

Щоб розпочати прядіння, потрібно без веретена скрутити нитку до 20 см довжиною, а потім намотати її на веретено. Можна скористатись і готовою ниткою. Ми взяли звичайну вовняну нитку, трохи підмотали її на веретено, з'єднали з куделею і почали витягувати пасма волокна лівою рукою, правицею обертаючи веретено. Таке веретено можна було пустити до підлоги, одночасно формуючи товщину нитки. Потім пряслице трохи підіймали і підмотували нитку. Нитка могла б і не пропускатися через пряслице, тоді за останнім залишалися функції маховичка, а нитка фіксувалася б петелькою. Схожі за конструкцією дерев'яні веретена були у вжитку й у ХХ ст. Так, у музеї зберегається одне з подібних веретен із с. Старосілля, що на Черкащині (рис. 2, 3) (НМІУ, інв. № Е-56). Верхній кінець цього веретена був відламаний, довжина виробу становила 11,5 см (загальна довжина могла сягати 20—22 см).

Нитка, виготовлена на бронзовому веретені, була досить тонкою та міцною. Її товщина дорівнювала одному міліметру. До проведення експерименту вважалось, що нитки, одержані на веретенах V—IV ст. до н. е., були 2—3 мм завтовшки (Гаврилук 1987, с. 118). Звичайно, досвідчена майстриня могла виготовити і значно тоншу нитку. Так, у фондах Національного музею історії України зберігаються рештки вуздечкових наборів (VI—V ст. до н. е.), прошитих нитками, з розкопок курганів № 406, № 398, групи Г, здійснених О.О. Бобринським біля с. Журівка та біля р. Ташлик на Черкащині. Товщина ниток тут становила 0,5 мм, нитки дуже рівні, зеленувато-сірого кольору. Найкраще збереглися фрагменти шкіря-

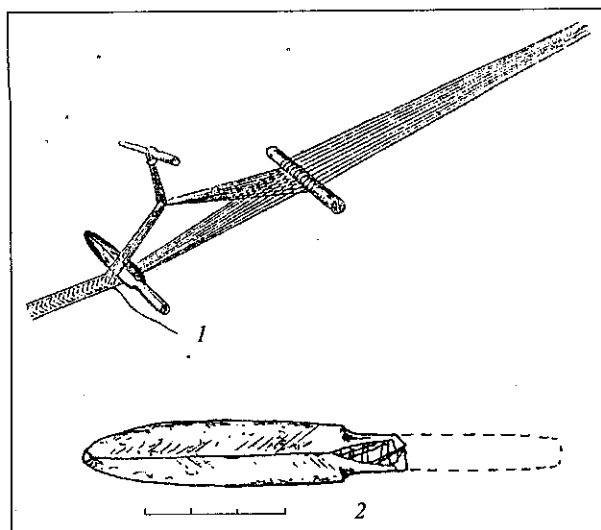

Рис. 4. Знаряддя для плетіння тасьми, поясів та стрічок: 1 — «Ткання на ниту» ХІХ ст.; 2 — кордик — кістяне знаряддя для прибивання нитки утка (ІV ст. до н. е.), Ольвія, с. Парутинне Миколаївської обл.

ної вузди, прошитої нитками з кургану № 73, що на лівому березі р. Ташлик. Тут нитка не лише скріплювала деталі вузди, але й виконувала декоративні функції (рис. 3, 2). Для декору була використана вовняна нитка, укладена в декілька шарів. Товстішою ниткою (1 мм), для міцності скрученою з двох тонких, був прошитий фрагмент вуздечки з кургану V ст. до н. е., що у Роменському районі Сумської обл. (НМІУ, інв. № Б41-585). Для грубішої вовни та для рослинного волокна зазвичай брали дерев'яні веретена. Такі веретена з «борідкою» або без неї широко використовувались і в ХІХ, і у першій половині ХХ ст., а подекуди і зараз.

Одне з таких веретен з «борідкою» (Київщина, початок ХХ ст.) також брало участь в експерименті (рис. 2, 2). Це був звичайний дерев'яний стрижень довжиною 33 см, форма якого майже повністю повторювала форму бронзового веретена (V—IV ст. до н. е.). На таких веретенах прялі взагалі працювали без пряслиць. Нижня частина веретена потовщувалася, кінець мав конічну форму, і ваги веретена було достатньо для рівномірного обертання. У цьому випадку конічне закінчення виконувало функції пряслиця. Таке веретено постійно тримали в правій руці, а нитку витягували левицею. Інколи, у разі потреби, користувалися «верховим» пряслицем.

Експеримент дозволив встановити вагу намотаних ниток (починка) на веретені, а також спосіб, яким починок знімали з веретена. Досвід показує, що навіть не дуже досвідчена пряля може напружати починок протягом дня. При цьому вага останнього становитиме приблизно 50—100 г. З товстою ниткою робота йде швидше, але довжина ниток менша. Н.О. Гаврилук вирахувала приблизну вагу починок — 115 г для вовни і 300 г

для рослинного волокна (Гаврилюк 1987, с. 124). Ці цифри видаються дещо завищеними. Вага починка могла коливатися залежно від розмірів веретена, проте з великим починком працювати дуже важко. Показово також, що шпуля механічної прядки, відомої в Україні з ХІХ ст., також вмішувала приблизно 50—80 г ниток. До речі, за день на такій прядці виготовляли 400 г вовни, на веретені — 60 г (Лебедева 1956, с. 487).

Аби зняти готові нитки з веретена, в основному користувалися перемотуванням. Висловлювалися твердження, що починок можна зняти, знявши знизу пряслице. Проте не був врахований той факт, що нитка на веретені намотується дуже щільно, і зняти починок навіть з простого циліндричного або конічного стрижня важко. Що ж стосується розширених у нижній третині веретен, то звільнити їх від починку можна було тільки перемотавши нитку.

Наприкінці ХІХ ст. на Гуцульщині жінки перемотували нитку з веретена за допомогою спеціального пристрою — веретінника (рис. 3, 3) (Шухевич 1901, с. 149). Випрядені нитки намотували на мотовило у так званий півмоток (30 ниток), а потім перемотували в клубки (Василенко 1900, с. 21). Подібні пристрої могли використовуватися і за античної доби.

Для того, щоб зробити нитки міцнішими та товстішими, їх сукали. Сукання — це процес з'єднання кількох ниток в одну. Сукали нитки для шиття, плетіння, іноді для ткання. Сукання складалося з двох етапів: перший — тарашення, тобто перемотування ниток з різних мотків в один, другим було власне сукання — скручування. Нитки сукали на веретенах з «верховими» пряслицями. Могли використовувати і звичайні веретена з великими «низовими» пряслицями. У ХІХ ст. користувалися спеціальним знаряддям для сукання ниток — скальном, яке складалося з круглої палички та дерев'яного коліщатка (Лебедева 1956, с. 520). Такі знаряддя могли існувати і в давнину (рис. 2, 4). Можливо, великі пласкі пряслиця, зроблені зі стінок розбитого посуду використовували саме для сукання ниток (Высотская 1994, с. 42)

Таким чином, пряслиця, знайдені під час археологічних розкопок, можна розподілити на три великі групи ще й за функціональним призначенням: більшість застосовували під час прядіння; частину пряслиць, особливо ті, що мали маленький отвір, використовували як важелі для ткацького верстату і, нарешті, великі, пласкі пряслиця — для сукання ниток.

Із суканих ниток жінки плели тасьму, пояси, стрічки. Одним зі способів такого плетіння було «ткання на ниту» (рис. 4, 1). З одного боку основу кріпили до стінки, з другого — до пояса жінки. Від довжини основи залежала довжина виробу. Нитки основи поділяли на верхні та нижні. Між ними пропускали уток. Нитку утка прибивали рукою, ножем або спеціальним кістяним чи дерев'яним пристроєм — кордиком, що нагадував великий дволопате-вий наконечник стріли (Лебедева 1956, с. 483). Подібний кістяний виріб знайдено в Ольвії у 1935 році при розкопках на території Нижнього міста (НМІУ, інв. № Б2-411, розкопки Л.М. Славіна). Довжина предмета становила 7 см, ширина — 1,4 см (рис. 4, 2). Його форма та розміри повністю відповідають кордикам, відомим з етнографічних джерел.

Жінки цінували й берегли свої веретена. Попри те, що у кожної господині їх було кілька, найчастіше використовувалося одне, найзручніше. Навіть зроблені з одного дерева, одного розміру та форми веретена могли по-різному виконувати свої функції. Якщо улюблене веретено ламалося, це сприймали як лихий знак. Дівчатка починали прясти дуже рано — з дев'яти-десяти років. Перша нитка, випрядена дівчинкою, дбайливо збергалася матір'ю. Коли дівчина ставала нареченою, цю нитку зав'язували під сорочкою, і вона мала принести їй щастя (Горленко, Боряк 1993, с. 63).

Прядіння тісно пов'язувалося з людською долею. У багатьох народів світу нитку долі людини випрядали богині долі. Греки називали їх Мойрами, римляни — Парками, давні скандинави — Норнами. Богині безперервно пряли людські долі. Якщо нитка обривалася або обрізувалася, закінчувалось і чиєсь життя — тому жінки ніколи не обрізували нитку під час прядіння. Пасмо волокна просто скручувалося, а для з'єднання з ниткою іншого мотка її скручували руками, трохи підмотуючи веретеном.

Незаперечна роль прясел та веретен і в поховальних обрядах. Можливо, веретена і клали у поховання саме з тим починком, з яким жінка завершила своє життя. Так, у склепі № 88 Усть-Альминського могильника (Крим) було знайдено дерев'яне веретено (І ст. до н. е.) із залишками вовняної нитки (Высотская 1994, с. 43). Тоді глибоко символічним стає зв'язок завершеного життя людини й обірваної нитки в руках богинь людської долі. Крім того, у більшості випадків у потойбічному світі на людину чекали ті самі заняття, що й за життя, а веретено, як уже зазначалося, було одним з найважливіших жіночих знарядь.

Василенко В.И. Прядение и ткачество в Зеньковском и Миргородском уездах // Очерки кустарных промыслов Полтавской губернии. — Полтава, 1900.

Высотская Т.Н. Усть-Альминское городище и некрополь. — К., 1994.

Гаврилюк Н.А. Прядение у степных скифов // Скифы Северного Причерноморья — К., 1987.

Гаврилюк Н.А. Домашнее производство и быт степных скифов. — К., 1989.

Горленко В., Боряк О. Ремесла і промисли // Українська минувщина. — К., 1993.

Лебедева Н.И. Прядение и ткачество восточных славян // Восточнославянский этнографический сборник. — М., 1956.

Максимова М.И. Артюховский курган. — Л., 1979.

Мезенцева І.В. Вироби з кістки в колекції НМІУ з розкопок Ольвії 1935—1940 рр. // Ольвія та античний світ. — К., 2001.

Радзівєвська В.С. Техніка прядіння у населення лісостепової Скіфії // Археологія. — 1979, № 32.

Скржинская М.В. Будни и праздники Ольвии в IV—I вв до н. э. — СПб., 2000.

Сокольский Н.И. Деревообрабатывающее ремесло в античных государствах Северного Причерноморья. — М, 1971.

Тереножкин А.И. Скифский курган в г. Мелитополе // КСИА. — 1955, № 5.

Фиалко Е.Е. Костяные изделия из кургана Огуз // Скифы Северного Причерноморья. — К., 1987.

Шухевич В. Гуцульщина // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1901.

Яковенко Е.В. «Скіпетр цариці» з Куль-Оби // Археологія. — 1973, № 11.

Одержано 05.05.2003

М.А. Стрельник, М.А. Хомчик

О ТЕХНОЛОГИИ ПРЯДЕНИЯ В АНТИЧНУЮ ЭПОХУ В СЕВЕРНОМ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ

В статье дается характеристика веретен V—IV вв. до н. э. из собрания Национального музея истории Украины. Впервые было атрибутировано уникальное бронзовое веретено греческого типа. Значительное место отведено информации о проведении научного эксперимента по изготовлению нити на древних веретенах. Эксперимент позволил более точно установить способ прядения в античную эпоху, дал возможность уточнить вес нити на веретене (починка), выяснить, какой могла быть толщина нити, а также определить, каким образом нить снимали с веретена. Изучение этнографических параллелей позволило сделать выводы о функциональном назначении различных типов пряслиц, а также о наличии специальных приспособлений, используемых при получении нити.

М.А. Strelnik, M.A. Homchik

TO THE SPINNING TECHNOLOGY IN THE ANCIENT PERIOD OF THE BLACK SEA NORTH REGION

The article characterizes the 5th—4th cc. BC spindles from the collection of the National Museum of History of Ukraine. For the first time a unique bronze spindle of Greek type was attributed. A scientific experiment on making thread using ancient spindles was featured. It enabled the author to define more clearly how the spinning was carried out in the ancient period and made possible to specify the weight of the thread on the spindle (*pochinka*), to find out the thickness of the thread, and also to figure out the way the thread was removed from the spindle. The study of ethnographic parallels allowed making conclusions regarding functional areas of different types of spindle whorls, as well as presence of special devices used for making thread.

С.А. Горбаненко

ЗЕМЛЕРОБСТВО ЖИТЕЛІВ ПОСЕЛЕНЬ ПОБЛИЗУ с. ВОЛИНЦЕВЕ

Стаття вводить до наукового обігу нові матеріали із землеробства слов'ян Лівобережжя Дніпра з подальшою інтерпретацією даних.

Досліджувані пам'ятки волинцевсько-роменського періоду, одна з яких стала еталонною пам'яткою культури, якій вона дала назву, здавна привертають увагу дослідників слов'яно-руських старожитностей. Пам'ятки знаходяться у Сумській обл. на р. Горн (притока р. Сейм), за 1,5 км на південний схід від села, на невисокому мису, що глибоко впадає в заплаву річки. Матеріали представлені во-

линцевськими (ур. Стан), роменськими та давньоруськими (ур. Курган) старожитностями.

На пам'ятках було знайдено знаряддя землеробства — наральники типів І А 3, І Б 1, І В 2, ІІ В 2 (за класифікацією Ю.О. Краснова (Краснов 1987)) (Приймак 1990, с. 70; Сухобоков 1975, с. 94, рис. 53, 11; Фонди ІА НАНУ, 1966, інв. № 2589); мотичка (Сухобоков 1975, с. 94), черешковий серп сучасного типу та фрагмент серпа (черешок) (Березовець 1953, с. 30; Юрен-

© С.А. ГОРБАНЕНКО, 2005